

Replik på DN Debatt 10/11: "Rothsteins kritik svagt underbyggd och felaktig"

Bo Rothsteins debattartikel bygger på svagt underbyggda och felaktiga påståenden om ekonomipristagarnas forskning. Vi vill här korrigera Rothsteins missvisande bild.

Det är etiskt komplext att utforma policy för svaga grupper i samhället, eftersom de har svårt att utkräva ansvar hos beslutsfattare. Inom biståndssektorn finns flera exempel på beslutsfattande som är svagt förankrat hos mottagarna. I en sådan värld utgör metoderna som årets pristagare använder sig av ett steg i rätt riktning då de ökar möjligheten att mäta effekter av olika program.

Rothstein skriver att det är oetiskt att bedriva experiment där deltagare har begränsad möjlighet att välja. Här kan påpekas att de flesta fältexperiment sker i samarbete med biståndsorganisationer som har budgetrestriktioner. Det är inte möjligt att ge medicin till *alla* barn i *alla* skolor eller att rena *alla* brunnar i *alla* byar i ett land. Ett urval måste ske oavsett om biståndsprogrammet ska undersökas vetenskapligt eller ej. Idén bakom randomiserade kontrollexperiment är att urvalet är slumpmässigt. Då alla möter samma sannolikhet att delta i programmet säkerställs oberoendet, vilket är särskilt värdefullt och etiskt korrekt i miljöer där det föreligger risk för korruption (något Rothstein själv anfört i sina texter om impartialitet). I övrigt är deltagandet oftast frivilligt; forskare har inte möjlighet att förbjuda skolbarn från att byta skola.

Att fördela resurser slumpmässigt ger värdefull kunskap, eftersom metoden innebär att programeffekterna kan mätas. Kunskapen leder inte sällan till bredare sociala satsningar. Ett bra exempel är [Michael Kremers forskning \(med E. Miguel\)](#) som demonstrerade positiva effekter av parasitläkemedel på barns skolgång. År 2018 nådde programmet mer än 292 miljoner barn i [Afrika och Asien](#). Häri ligger fältexperimentets grundläggande etik.

Rothstein fokuserar på samtycke i sin debattartikel. Fältexperimentets generella metod förhindrar inte att ett informerat samtycke kan lämnas. I experimentets början samlar forskare i regel in data från kontroll- och behandlingsgrupperna där samtliga deltagare får information om att de ingår i ett forskningsprojekt och vad projektet handlar om. Alla har då möjlighet att välja att inte delta. Individerna får dock inte alltid information om vilken grupp de hamnat i (precis som i medicinska experiment). Idag krävs etiska tillstånd som säkerställer att denna praxis följs, ofta både från de deltagande forskarnas universitet samt i landet där forskningen bedrivs.

Rothstein gissar att etikprövningsreglerna för experiment där deltagarna inte känner till forskningsdesignen är striktare i Sverige. Rothstein gissar fel. Sveriges etikprövningslag gör ingen särskild skillnad på experiment och observationsstudier, utan fokuserar på om det föreligger risk för skada och om känsliga personuppgifter inhämtas. Om det inte föreligger risker för deltagarnas hälsa är tillämpningsområdet snävare. Det finns flera exempel på svenska studier där subjekten inte känt till att de ingår i en studie, t.ex. när registerbaserade uppgifter kopplas till policyexperiment. År [2005 prövade centrala etikprövningsnämnden](#) ett informationsexperiment och slog fast att lagen inte var tillämpningsbar trots att samtycke inte kunde inhämtas, då risk för skada inte förelåg. Just informationsbaserade experiment är relevanta för att bemöta Rothsteins sista kritik, att fältexperiment inte är lämpade för att

studera korruption. Det finns många fältexperiment som studerat korruption (se t.ex. [här](#) och [här](#)). Dessa experiment riskerar inte att skada deltagarna så därför finns inget krav på att informera deltagarna om att de ingår i ett experiment, vilket innebär att Rothstein oro för Hawthorne-effekter är obefogad.

Randomiserade experiment genomförs i allt högre grad i rika länder, mycket på grund av att metoden visat sig så framgångsrik och för att implikationerna är så positiva. Det är rimligtvis utvecklingsforskningens roll i denna revolution som priskommittén nu belönar.

Niklas Bengtsson (Uppsala universitet)

Martina Björkman-Nyqvist (Handelshögskolan i Stockholm och J-Pal)

Andreas Madestam (Stockholms universitet)

Miri Stryjan (Ben-Gurion University, Israel)

Samtliga är forskare i nationalekonomi och medlemmar i ASWEDE (Association of Swedish Development Economists)

Länkar:

"[Michael Kremers forskning \(med E. Miguel\)](#)": http://cega.berkeley.edu/assets/cega_research_projects/1/Identifying-Impacts-on-Education-and-Health-in-the-Presence-of-Treatment-Externalities.pdf

"År 2018 nådde programmet mer än 292 miljoner barn i [Afrika och Asien](#)": <https://www.evidenceaction.org/dewormtheworld-2/>

"År [2005 prövade centrala etikprövningsnämnden](#) ett informationsexperiment och slog fast att lagen.....": <https://www.onep.se/media/1693/cepns-beslut-14-2005.pdf>

..." (se t.ex. [här](#) och [här](#)):"

<https://economics.mit.edu/files/12528> OCH

<https://dash.harvard.edu/handle/1/8830779>